

PAMFIL ȘI MARIA BILȚIU¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: colindă, variantă, rit, temă, semnificație, arat, semănat, jertfă.

Motive străvechi în colindele maramureșene și românești

Rezumat

Studiul nostru este axat pe analiza morfologică a unor tipuri și motive de colinde vechi, puțin studiate în cercetările de specialitate, selectate din repertoriul de colinde maramureșene și românești. Am pus accent pe tipurile de colinde agrare care reprezintă poezia primilor agricultori, mai ales cele care narează succesiv operațiile agrare până la obținerea pâinii sacre. În această grupă am analizat motivul „Pomului încărcat de rod”, în care descifrăm reminiscențe din religia strămoșilor.

Motivul „Scalda lui Moș Crăciun” l-am analizat datorită substratului mitico-magic, având ca miez îmbătrânirea și renovarea timpului.

Apoi am analizat colindul cu tema „Șarpele antropofag” care are la bază încredințarea copilului de către mamă șarpelui protector, încă din leagăn.

Alături de alte variante vechi, precum „Întoarcerea vulturilor frumoși”, având la bază funcția de inițiere, am pus accent pe „Sacrificiul zidirii”, în care nu ne-am situat pe ipoteza lui Mircea Eliade, care arată că la baza ritului stă sacrificiul uman care are rolul de a însufleți zidirea pentru ca ea să dăinuie. Din analiza morfologică a variantelor am argumentat că la baza sacrificiului stă un rit de fertilitate, așa cum ne sugerează o variantă din Bistrița: „Și-o zidit-o până-n țâță / Și-o crescut verde holdiță.” Iată versuri care ne-au convins că este un rit de fertilitate la baza jertfei zidirii.

¹ Baia Mare.

Keywords: carol, version, rite, theme, significance, ploughing, seeding, sacrifice.

Great Old Motifs of the Maramureș and Romanian Carols

Summary

Our study focuses on the morphological analysis of some types and motifs of old carols, little-studied in specialized researches, selected from the repertoire of Romanian and Maramureș region carols. We will focus on the types of agrarian carols that represent the poetry of the first farmers, especially those that successively narrate the agrarian processes of obtaining the sacred bread. In this group of carols, we analyze the motif of „The tree loaded with fruit”, where we attempt to decipher reminiscences of the religion of the ancestors.

The motif „The bathing of Santa Claus” is analyzed due to its mythical-magical substrate, having at its core the aging and the renewal of time.

Afterward, we analyzed the carol with the theme „Anthropophagous snake” which has at its base the entrusting of the child by the mother to the protective snake, since the cradle.

Alongside other old versions, such as „The return of the beautiful eagle”, based on the initiation ritual, we emphasize the „Construction sacrifice”, where we didn't situate on Mircea Eliade's hypothesis, who claims that at the base of this rite stands the human sacrifice which has the role of ensouling the building so that it can last for a long time. From the morphological analysis of the variants, we consider that at the base of the sacrifice lies a fertility rite, as suggested by an adaptation from Bistrița: „And they built her up to the breasts / And she grew as green as a field.” So, it is remarkable that these verses assure us that at the base of the construction sacrifice lays a fertility ritual.

Motive străvechi în colindele maramureșene și românești

Colinda este marea carte a istoriei devenirii noastre, făurită de popor. Colindele sunt adevărate compendii de viață și de înțelepciune. Ele cuprind o veche istorie de spirit, care reflectă din plin concepțiile omului din popor despre lume și viață. Colindele ne dezvăluie un univers de gândire arhaică, dominat de mituri și superstiții, născocite de omul din popor, în trecerea lui prin vreme.

Variantele din grupa „**Merele căpătate de la soare**”, considerate de Monica Brătulescu cosmogonice, aparțin bogatei grupe a colindelor agrare, care cuprind elemente de cult solar și lunar, făcând parte din așa-numita religie astrală sau cosmogonie populară.

Motivul esențial al acestor variante de colind, din această categorie tipologică, este „**Mărul încărcat de rod**”, care exprimă abundența acestui fruct. „Vântu-și trăgâna, / Poamele-și pica. / Boieri le-aduna, / Pân mânuri, pân sânuri, / Pân mâneci de siruri.” (Bilțiu, Pop, 1996: 88).

Întrebarea care se ridică pentru cercetător este cum se explică impresionanta bogăție de variante de colinzi aparținând acestei grupe și cum se explică răspândirea lor într-un areal geografic atât de întins? Într-o anumită fază a alimentației, arăta Traian Herseni, mărul sălbatic sau domestic a trebuit să joace un rol important. Fructele acestuia, acrișoare (alături de afine, mure, zmeură), sunt o adevărată binefacere pentru alimentația tradițională. Faptul că merele nu se strică iarna a condus, ca și-n cazul bradului verde, la ideea nemuririi, alături de alte simboluri similare. (Herseni, 1977: 197).

Am putea accepta această ipoteză, dar simbolica mărului este mai bogată, variantele din această grupă relevându-ne funcția mărului de simbol erotic. „Gazda le culeasă / Și le și trimeasă, / La poduț de rai, / La fete de crai.” (Bilțiu, Pop, 1996: 90).

Motivul dobândirii merelor de la soare este de o vechime considerabilă și ne trimite la vechi elemente de religie a strămoșilor. „Luna-n drum le-o stat, / Frumos i-o-ntrebat: / - Cine vi le-o dat? / -Noi le-am căpătat, / De la sfântul soare, / Cu rugare mare, / În coate și-n jerunche, / Pă cel vârv de munte.” (Bilțiu, Pop, 1996: 91). Istoricii fac referiri asupra formelor de religie ale dacilor care constau din slujbe, ceremonii și incantațiuni, pe care le oficiau, de obicei, pe munți înalți, pentru a fi mai aproape de soare. (Giurescu, Giurescu, 1974: 70).

Cu variantele de colind brodate în jurul lui Moș Crăciun, reprezentare mitologică arhetipală, ne situăm în primele straturi de vechime. În variantele din zona Codrului și Țara Lăpușului imaginea acestei ființe mitologice este cea de moș bun, donator mitic, simbol al iernii, frigului și gerului. În poezia acestor variante este imaginat călare pe cal, „Cu opincile-nghetate, / Cu mustețile burate, / Cu căluțu', tăt jucân', / Cu barba, tăt scuturân'”, adică este aducătorul iernii. Spre deosebire de darurile donate, de mai recentul Moș Crăciun turistic, care împarte dulciuri, fructe, jucării, în variantele din aceste zone etnografice,

donatorul mitic aduce alimente fundamentale, indispensabile hranei copiilor. Moșul poartă „On tocuț de lapte-n sân, / Ouță-n coșărguță, / Să le deie la fătuță, / La care îs mai micuță.” (Bilțiu, Pop, 1996: 78). Trebuie să subliniem că oul este simbol arhetipal, al începutului tuturor lucrurilor, al originii, al regenerării și permanenței vieții. (Evseev, 1998: 336). Laptele este alimentul primordial, simbol al fecundității și regenerării. Este și o băutură a imortalității. (Evseev, 1998: 218).

În variantele de colindă din Țara Bârsei, ca donator mitic, Moș Crăciun dăruiește copiilor daruri tradiționale rituale, care se împart și colindătorilor în cadrul obiceiului colindatului: „Bună dimineața lui Moș Crăciun! / Moș Crăciun cel bătrân / Bagă la copii, în sân, / Mere, pere, nuci, covrigi / Și câte un bănuț de cinci.” (Puchianu-Moșoiu, 1998: 14).

În unele variante, Moș Crăciun marchează începutul și caracterul de petrecere al sărbătorii: „Când îi coale, pă-nsărat, / Moș Crăciun să bagă-n sat. / La tăta casa-i lumină, / Pă cuptor îi oala plină, / De cârnaț și de slănină.” (Bilțiu, Pop, 1996: 79). Aluzia la mesele copioase ale sărbătorii, cu funcție de ofrandă rituală, adusă unor divinități, în scopul optimizării anului care vine, ne este sugerată cu limpezime.

În variantele de colindă, din Țara Bârsei sau alte zone ale țării, care cuprind motivul „**Masa sfinților**”, Moș Crăciun șade la masă cu Moș Ajun, cu Dumnezeu, Sfântul Vasile, Sfântul Ioan și Maica Sfântă, în casa lui Moș Ajun, tatăl acestei ființe mitologice. Suntem în posesia aceleiași aluzii la mesele copioase, caracteristice sărbătorilor din ciclul celor douăsprezece zile, atât cu funcția de ofrandă rituală adusă unor divinități, în scopul optimizării perfecționării începutului noului an. „În casa lui Moș Ajun, / Șade fiul lui, Crăciun, / Lângă el Sfântul Vasile, / La un cap de An Nou vine. / Mai colea, Sfântul Ioan, / Strângea masa, și-o ștergea, / Maica Sfântă îi privea, / Pentru lume se ruga, / Cu toți sfinții la un loc, / De belșug și de noroc. / De Crăciun, Fiu a venit, / Sărbătorile-a-nceput. / Sfântul Ion le sfârșește, / Cu veselii și ospete.” (Puchianu- Moșoiu, 1998: 93). Ca urmare a procesului de încreștinare sărbătorile ciclului, cu petrecerile caracteristice, debutează cu Crăciunul care este marcat de venirea Fiului Sfânt, care îl substituie pe Moș Crăciun, iar încheierea acestora este marcată de Sfântul Ioan, serbat a doua zi de Bobotează.

Printre colindele cele mai vechi care ni s-au transmis sunt și variantele brodate în jurul acestui strămoș totemic, cel mai vechi simbol legat de sărbătoarea Crăciunului, care cuprind motivul **scalda lui Moș Crăciun**: „A cui sunt aceste curți, / Așa-nalte, stoborate, / Cu stoboruri pe departe? / Dar departe de stobor, / Îs nouă meri, nouă vârveri, / Dar în vârful merilor, / Ardu-și nouă lumânări, / Pică-și nouă picături, / S-a pornit pârâu de vin / Și unul de apă rece, / Să-l scaldăm Pe Moș Crăciun, / Moș Crăciun cel mai Bătrân, / Să-l scaldăm, să-l îmbăiem, / Cu veștmânt să-l priminim. / Cu fașă dalbă de mătasă, / Cu scutic de ușunic, / Lungu-i, lung, / Până-n pământ, / Cu chitia de bumbac, / Să-i țină moale la cap.” (Pamfile, 1997: 302).

Substratul mitologic al colindei este pronunțat. Versurile precum „Moș Crăciun cel mai bătrân” ne sugerează că această ființă mitologică arhetipală simbolizează îmbătrânirea timpului, la fine de an, care moare o dată cu anul vechi, ca să renască apoi la venirea anului

nou. Drept urmare, scalda în care este îmbăiat Moș Crăciun devenit, acum, copil „mititel și-nfășățel simbolizează renovarea timpului, la început de nou an. Trebuie să subliniem că sunt frecvente în Moldova piesele de teatru popular în care se înfruntă anul vechi, în chipul unui personaj mascat în ”moș bătrân”, și anul nou, reprezentat de un flăcău tânăr sau chiar de un copil.

Motivul scaldei lui Moș Crăciun a circulat, odinioară, destul de intens în Moldova. Într-o variantă din comuna Năruja, din Vrancea, alături de Moș Crăciun, se îmbăiază, concomitent, Moș Ajun: „La vârful a nouă meri, / Hai, lerunda, lerului Domnului, / Îmi ard nouă lumânări, / Sus îmi arde, jos îmi pică, / Picătura ce-a picat, / Trei pâraie a format, / Un' se scaldă Moș Ajun și Moș Crăciun. / S-au scaldat, s-au îmbăiat, / Veștmânt nou au îmbrăcat.” (Chirilă, 2005: 209).

Primenirea celor doi moși arhetipali (Moș Ajun, în mitologia populară, fiind tratat ca frate al lui Moș Crăciun sau vecin de-al său) cu veșminte noi și scumpe simbolizează, ca și scalda, renovarea timpului și renașterea individului o dată cu el. Opoziția dintre anul vechi, reprezentat prin Moș Crăciun, și Anul Nou ne este marcată și de unele obiceiuri care coboară din timpuri străvechi. Cum Moș Crăciun simboliza timpul îmbătrânit, observa Maria Bocșe, el trebuia să intre în veșnicie, lăsând loc noului an mai bun, mai spornic, mai plin de daruri pentru oameni. Pentru argumentare citează un obicei, cercetat de Virgil Medan, denumit „**Comandarea Crăciunului**”, care se practica în satul Nireș, din ținutul Clujului, în noaptea de 28-29 decembrie. „Ceata de feciori, care umblau cu colindul, imită o înmormântare simbolică a Crăciunului, a timpului și a divinității autohtone, celebrate în spațiul carpatic, Moș Crăciun. Unul din cetași, înveșmântat cu straie albe și cojoc, era așezat pe o scară de lemn sau pe o leasă de car și era dus la râu, „pe ultimul drum”, însoțit de alaiul tinerilor din sat, fete și feciori, care jeleau și se cântau morțește. În afara acestui actant, care îl reprezenta pe Moș Crăciun, un alt fecior slujea ca un popă, iar un al treilea era cantorul care dădea răspunsurile la ectenii, în cadrul unei slujbe funebre simulate. Lăutarii care îi însoțeau trăgeau pe strune cu jale, ca la înmormântările adevărate ale junilor nelumiți. La fel ca în ritualul funerar real, în fruntea cortegiului era dus bradul sau „sulița”, cum i se mai spunea însemnului de mormânt precreștin, substitut al celui plecat nelumit. Lipsa crucii mortului este un aspect semnificativ, care demonstrează vechimea precreștină a obiceiului. Însă și mai elocvent în acest sens, descifrând rosturile ritualului, era textul bocetului incantat de tinerii din alaiul funerar: Măi, Crăciune, măi, bătrâne, / Astăzi te-ngropăm pe tine. / Haideți toți, cu mic cu mare, / Să ducem Crăciunu-n vale / Și să-l băgăm în produc, / Pă el să punem butuc. / O, Crăciune, o, bătrâne! / Du-te, de la noi, cu bine. / Meri, pe apa sâmbetei / Și la noi nu mai veni, / C-a veni altu Crăciun / Și-a fi ca tine mai bun”.

La produc își luau toți iertăciune de la cel care dispărea, apoi îl aruncau în undă sau pe podul de gheață pentru a pleca pe apa sâmbetei, în lumea Blajinilor, a moșilor și a strămoșilor. După o scurtă adăstare, când feciorii „slujeau și închinau din ulcioarele cu țuică, feciorul, care simboliza Crăciunul, se ridica renăscut și reîntinerit spre bucuria întregii asistențe, apoi plecau, în alai vesel, cântând și jucând, spre „casa de joc”, unde organizau festinul comun, „comandarea”, adică „pomana mortului” și ofranda Anului Nou. (Bocșe,

2007: 207-208)

În variantele de colindă, aparținând unui strat deja încreștinat, Moș Crăciun este tratat ca stăpân al staulului unde s-a născut Hristos. Căutând sălaş pentru a-l naște pe Iisus, Maica Sfântă ajunge la curțile lui Moș Crăciun, căruia îi cere sălaşuire și pe care n-o primește, ci este trimisă la grajdul boilor. „Și la Moș Crăciun intrară / Și din gură cuvântară: / -Bună seara, Moș Crăciun, / C-am nimerit la om bun. / Să ne dai sălaşuire, / Să naștem o mântuire. / Moș Crăciun atunci grăiră: / -Du-te-n grajdul boilor / Și în ieslea vitelor, / C-acolo vei putea naște, / În liniște și-n pace.” (Puchianu-Moșoiu, 1998: 54). Pruncul divin este dăruit cu daruri scumpe, de către păstori, între care și cel mai bun miel din turmă.

Sunt numeroase legendele natalității în care Moș Crăciun, după ce o primește în ieslea boilor pe Maica Sfântă, se duce de acasă, vreme în care Crăciuneasa, făcându-i-se milă, o moșește pe Fecioara Maria. La întoarcere, văzând-o cu mâinile pline de sânge, i le taie pe un butuc, dar Maica Domnului i le pune la loc, în unele variante, din aur. Văzând această minune, Crăciun își cere iertare și devine primul creștin. (Fochi, 1976: 204-209). Variantele de colindă care narează principalele munci agrare, **aratul și semănatul**, sunt printre cele mai vechi. Apare în aceste variante magia imitativă, care are la bază aceeași credință veche, potrivit căreia pentru a se înfăptui un deziderat, în realitate, trebuie performat mai întâi în plan magic. Se performează astfel abundența în cereale. „Iacă, grâu-i până-n brâu / Și ovese-s până-n mese / Și săcară-i până-n scară.” Obținerea grâului și a pâinii sacre este tratată ca o finalizare a muncilor agrare, care se desfășoară în succesiune. În unele variante ni se sugerează că, odinioară, scosul plugului asocia cultul solar. „Când soarele răsărè, / Ion boii-n jug prindè / Și la plug arăduiè. / -Stați, voi boi, p-acest pământ! / Până plugu l-oi desface / Și-om ara cât om ara, / Tot mai mult om sămăna. / Când a fi pă la gustare, / Ne-or trimete de mâncare / Și-om scrie o cărticică, / Colo-n deal, la fogădău, / La domnu' solgăbirău / De-acolo trimete-ne-a / Pită albă ca spumă, / Grâu roșu ca vioară.” (Bilțiu, Pop, 1996: 103).

În variantele din Țara Bârsei, gospodarul este trezit din somn și îndemnat să are cu plugul, urându-i-se rod bogat. „Scoală-te, cinstite gazdă, /Și cu plugul trage brazdă, / Ară coasta și colnicul, / Ca să crească mare spicul, / Să crescă mare, bogat, / Că de mult am așteptat, /Să mâncăm pâine crescută, /Gazda să ne fie avută.” (Puchianu-Moșoiu, 1998: 190). Rezultă că și în această variantă finalitatea muncilor agrare este obținerea pâinii sacre de calitate, care a îndeplinit un rol fundamental în alimentația tradițională.

Varianta este ilustrativă și pentru modul în care, prin formulele de urare, este performat rodul în grâne și avuția gospodarului. Trebuie să subliniem că omul din popor credea că, pentru a se împlini, în realitate, un deziderat din grupa celor mai importante, trebuie să se performeze mai întâi în plan magic.

Colindele descriptive, observa Pavel Ruxăndoiu, cuprinzând o descriere sumară a principalelor etape ciclice, constituie expresia bucuriei nețârmurite a omului care trăiește liniștit, datorită propriei munci și reprezintă o poezie agrară antică ce nu s-a născut din nimic, ci ea continuă tradițiile străvechi ale creației primilor agricultori. (Ruxăndoiu, 1963: 119).

Balada-colind, cu tema **șarpelui antropofag**, care narează devorarea unui voinic, este de asemenea foarte veche. Referitor la semnificația motivului devorării voinicului de către reptilă, s-au emis și păreri eronate, comise din cauza omiterii decodificării simbolului. În afara faptului că, la mai multe popoare, șarpele reprezintă fertilitatea feminină, fiind stăpân peste femei, la anumite populații, șerpii păzesc spiritele copiilor, pe care îi dăruiesc oamenilor pe măsură ce aceștia au nevoie de ei. (Chevalier, Gheerbrant, 1993: 308). Pornind de la aceste semnificații, ni se limpezește ideea încredințării nou-născutului șarpelui protector, izvorâtă din teama de a nu-l pierde.

Variantele maramureșene cuprind un motiv care ne sugerează, cu limpezime, încredințarea de către mamă a nou-născutului șarpelui ocrotitor. Oprindu-se, din drum, pentru a zădărnici devorarea voinicului de către șarpele antropofag, drumarii sunt avertizați de acesta: „-Mereț’ voi în drumu vost, / Nu ne-aveț’ voi baiu’ nost. / Nouă mă-sa ni l-o dat, / Înt-o zî de sărbătoare, / Când o fo’ zua mai mare.” (Bîlțiu, Pop, 1996: 297).

Interpretarea blestemului s-a făcut de către unii cercetători, de asemenea, eronat din cauza omiterii decodificării simbolului. Blestemul este un act de magie, bazat pe credința în puterea cuvântului de a institui, de a modifica o stare de existență. În tradiția românească, blestemul rostit de mamă și împlinirea acestuia este un motiv frecvent în basme, legende și balade. (Evseev, 1998: 51). În colindele din această grupă, mama apelează la blestem ca formă de magie, denumită și rit vorbit, pentru ca încredințarea copilului reptilei protectoare să se producă. Versurile sunt, pe această linie, sugestive: „Sugă șerfi carnea ta, / Cum mi-ai supt tu inima, / Sugă șerfi trupu’ tău, / Cum mi-ai supt tu pieptu’ meu.” (Bîlțiu, Pop, 1996: 296).

Dumitru Caracostea, în cercetările sale, optează și el în favoarea acestei idei. Analizând motivul blestemului, arată că acesta a avut inițial o dublă funcție magică. El ne trimite la vechi forme totemice, apoi la încredințarea copilului de către mamă șarpelui ocrotitor. „Sunt frecvente, în folclorul nostru, basmele și baladele, în care mama își blestema copilul în leagăn să-l mănânce șarpele.” (Caracostea, Bîrlea, 1971: 113).

Acelorași straturi de mare vechime aparține și colindul pe tema „**Sacrificiului zidirii**”, odinioară, de largă răspândire în Țara Lăpușului, avându-l ca erou central pe mai marele peste meșterii zidari, Siminic, substituit al Meșterului Manole. Variantele din Țara Lăpușului au fost încadrate, de cercetările de specialitate, la tipul Someș-Bistrița, de largă răspândire în Transilvania.

Majoritatea cercetătorilor au interpretat sacrificiul zidirii ca rit de construcție, având ca funcție asigurarea trăinicieii edificiului, în acord, cu opinia lui Mircea Eliade, care arată că ritualul de construcție este o consecință a unui rit cosmogonic și a unei întregi metafizici arhaice, care afirmă că nimic nu poate dura dacă nu are suflet sau nu este însuflețit. (Eliade, 1992: 65).

Analiza motivului zidirii soției lui Siminic, în zidul construcției, ne dezvăluie o cu totul altă semnificație, care nu a fost enunțată de către cercetările de specialitate. Trebuie să subliniem că fiecărei faze a zidirii soției meșterului îi corespunde câte o etapă de metamorfozare a ființei zidite în elemente vegetale, ceea ce ne pune în evidență că, la baza

ritualului, stă un rit de fertilitate: „Ziduită până-n brâu, / Și-o ieșit on fir de grâu. / Ziduită până-n barbă / Și-o ieșit on fir de iarbă.” (Antologie de folclor, 1980: 116). Faptul că avem de-a face, în ritualul zidirii unei ființe umane în peretele unei construcții, cu un rit de fertilitate, ne este și mai bine argumentat de variantele bistrițene, în care, din femeia zidită, crește o holdă verde. „Și-o zidit-o până-n țâță / Și-o crescut verde holdiță.” (Taloș, 1962: 188).

Pentru a argumenta mai bine această părere este important să cităm opinia lui Traian Herseni, potrivit căreia morții erau considerați sămânță. „S-a păstrat, în credințele religioase antice, ideea străveche de origine preistorică că oamenii nu mureau decât ca să renască, iar morții se întorc în pământul matern unde rodesc, din nou, ca orice sămânță și revin în forme tinere la viață.

Morții, considerați ca sămânță aflată în germinație, chiar în trupul unei divinități a pământului, cum era orice zeiță-mamă telurică, erau socotiți ei înșiși cu puteri nutritoare, germinatoare și crescătoare.” (Herseni, 1966: 327).

Un exeget de seamă al acestui mit românesc, Ion Taloș, socotește episodul de neînțeles, tocmai datorită prezenței acestor elemente vegetale, care indică o simetrie perfectă om-natură. (Taloș, 1962: 187).

În zona Chioar au circulat, odinioară, variantele de colindă cu motivul **întoarcerea vulturilor frumoși**. „Întorcu-să, întorcu, Doamne, / Doi vulturi frumoși, / Dar penele lor, cele mai mărele, / Măndre-ntr-aurele. / Cele mânântăle, / Măndre-ntr-argințale. / -Da’ voi, vulturi frumoși, / Unde v-ați iernatu? / -În câmp la Țiligrad, / Sub tufă de fag. / -Da’ voi, doi vulturi, / Unde v-ați vărat? / În câmp de Rusalim, / Sub tufă de spini.” (Fericea, 1970). Colindele având ca miez întoarcerea acestei păsări care, credem, se referă la o specie migratoare, sunt mai răspândite în folclorul nostru și ele circulă prin felurite motive. O variantă culeasă de preotul Grigoriu Crăciunaș în satul Ciubanca, din apropierea Clujului, la 1880, este axată pe motivul întoarcerii vulturului sur, nu pe a perechii de vulturi. Varianta este încreștinată. „De zboară, de zboară, Doamne, / *Dai corindem, Doamne,* / De zboară în zori, / Cam pe lângă nori, / Un vultur cam sur, / Pân cetatea verde. / Nime’ nu și-l vede, / Numa’ ce-l văzură, / Crăciun cel bătrân / Și de l-a-ntrebat: / -Unde te-ai iernat, vulture? / -La vaduri, călduri. / Și de l-o-ntrebat: / -Unde te-ai vărat, vulture? / -La fântâne răci, / Cu fete de greci. / -Ce duci în unghii, vulture? / -Păhar de d-aur. / -Da-n pahar ce duci? / -Mir să miruiesc, / Vreau să dubândesc. / Și de l-o-ntrebat: / -Ce duci în aripi? / -Valuri de joljuri. / Am să le dau daruri.” (Bocșe, Mihaiu, 2005: 117).

În ceea ce privește semnificația acestei variante, Maria Bocșe observa că vulturul este o ipostază metaforică a junelui ce reprezintă Anul Nou, care aduce mirul, adică binecuvântarea unui nou început, iar „joljurile” sunt „punțile albe” ale trecerii existențiale, rituale, de la naștere la nuntă și la moarte, în eterna perindare a generațiilor, vegheată de veșnicia Crăciunului. (Bocșe, 2007: 210). Considerațiile acestei prestigioase cercetătoare sunt judicioase. Trebuie să subliniem că funcția de bază a acestor variante de colindă este cea de inițiere, caracteristică pentru obiceiul colindatului. Ne-o sugerează clar versurile: „-Unde te-ai vărat, vulture? / -La fântâne reci, / Cu fete de greci.” În varianta noastră, cei doi

vulturi frumoși sunt o redare alegorică a perechii de însurăței.

Funcția de inițiere a perechii de vulturi ne-o sugerează variantele care circulă frecvent în Oltenia, axate pe motivul bătaia vulturilor, al căror final ne etalează căsătoria: „Și noi ne-am văzut / Și ne-am cunoscut / Tot doi vulturi suri, / De coade-nnodați, / De guri încleștați / Și ei se certau / Tot pe-o cununică / Și p-un fulg de d-aur, / Peste munți mergeau. / Fulgu-om însura, / Cununa-om-mărita-o.” (Flori dalbe de măr, 1987: 24). Sunt numeroase variantele cu acest motiv, în care finalul semnifică un rit de trecere, specific sărbătorilor din ciclul celor douăsprezece zile. „Dar pe ce se mănăcă? / Pe-o cunună sfântă. / Dar pe ce să bat? / Tot pe-on fulg de aur. / Noi să ne-afirmăm, / Fulgul să i-l dăm, / Fulgul la băieți, / Cununa la fete.” (Mohanu, 1975: 149).

Sunt prezente în astfel de variante două elemente emblematice ale căsătoriei: cununa și inelul care, probabil, odinioară se confecționa din fulgi de aur, adică resturile rezultate de la turnarea metalului prețios. Prin astfel de elemente emblematice, care abundă în colindele la fată de măritat și fecior de însurat, se performau în plan magic căsătoriile ce urmau să se întâmple în câșlegi în acord cu credința populară potrivit căreia, pentru a se realiza un deziderat, trebuia performat, mai întâi, în plan magic.

Dacă acceptăm părerea Mariei Bocșe, potrivit căreia vulturul ar reprezenta Anul Nou, în varianta de la Ciubanca înregistrăm o opoziție între anul vechi, redat alegoric prin Moș Crăciun cel bătrân, sugerând îmbătrânirea timpului și Anul Nou.

Cutul păsărilor este generalizat în folclorul nostru datorită legăturii omului din popor cu mediul înconjurător. Le întâlnim în basme, ca adjuvanți ai eroilor, în legende, în credințe și superstiții. O serie de specii de păsări circulă frecvent în lirica populară, mai ales cucul, mesager erotic și simbol al singurătății, în colinde întâlnim frecvent turtureaua, simbol al femeii bătrâne rămasă singură. Frecvent întâlnim porumbelul și stolul de porumbei prin care ni se redau, alegoric, pețitorii colindători, care se opresc la casa fetei, prin care ni se sugerează funcția de inițiere a colindatului. „Molinu’ să clătinară, / Tri porumbi din el zburară, / Jos, la țară, să lăsară, / La fântâna gălbenioară, / Zugrăvită-i cu inele, / Cu inele mânântăle, / De la fete feciorele, / Să să mărite cu ele.” (Bilțiu, Pop, 1996: 161).

Din categoria colindelor religioase, varianta axată pe motivul „**Cusutul praporelui de mătase**”, de către o familie, reprezintă un unicat, care este evidențiat și de vechimea ei considerabilă. Redăm textul variantei, așa cum a fost ea înregistrată la Călinești-Maramureș: „Rujmalin, cu cranga verde, / Da-n jujica cine șăde? / Șăde-o doamnă c-on domn mare, / Mândru lucru ce-l lucrare. / Coasă-on prapor de mătasă, / Pă pânză din tiară scoasă. / Tăt îl coasă și-l descoasă, / De tri săptămâni încoace. / Pî la poale-l poleiește, / La mijloc îl zugrăzește. / -Hei, tu Sică, doamnă mândră, / Ori mi-l vinde, ori mi-l știmbă, / C-amu-i, minten, primăvară, / Tu tăt coși și descoși iară. / -Hei, tu domnu’, domnu’ meu, / Nici îl vându, nici îl știmbu, / C-aiesta nu-i prăporelu’, / C-aiesta îi voinicelu’, / Care poartă praporele, / La tăte besericile.” (Bilțiu, Șerba, Bilțiu, 2012: 77).

Colindul are ca miez sacrificiul, investit în creație, migala care îl caracteriza pe creator și pe care o investea în confecționarea obiectului de podoabă. Prin praporele, cusut migălos cu mătase, într-o perioadă lungă de timp, ne este redat alegoric voinicul însurățel

pe care praporele îl substituie și care ne amintește de motivul fetei de măritat, aflată în chilie, care coase și „chindisește” „Chischineie (basmale) mari domnești / Și prapori împărătești.” (Bilțiu, Pop, 1996: 186).

Încercarea soțului de a o determina pe soție să schimbe sau să vândă praporele ne amintește de motivul „**Paharul ritual**” din colindele vechi. „Tot stam, domn bun, să te-ntreb / Și acum întreba-te-aș: / Nu-mi vinz' mie acest pahar? / Acest pahar galbăn de aur, / Să mi-l vinz' sau să mi-l schimbi. / -Nici nu-l vând, nici nu ți-l schimb.” (Mohanu, 1975: 43). Rezultă că odinioară se practica trocul, inclusiv cu obiectele de podoabă și vasele de ceremonial. Este evidentă funcția de inițiere a variantei, axată pe motivul cusutul praporelui, în acord cu funcția de rit de trecere a obiceiului colindatului, colportorii lui având legătură cu norocul în căsătorie.

Peisaj de iarnă; foto: Florin POP

Bibliografie

- CHIȘ ȘTER, Ion:** 1980 *Antologie de folclor din Județul Maramureș*, Vol I Poezia, Baia Mare.
- BILȚIU, Pamfil, ȘERBA, Maria, BILȚIU, Maria:** 2012 *Folclor de pe Valea Cosăului*, volumul I, Baia Mare, Editura Eurotip.
- BILȚIU, Pamfil, POP, Gheorghe Gh.:** 1996 *Sculați, sculați, boieri mari!*, Colinde din Județul Maramureș, Cluj – Napoca, Editura Dacia.
- BOCȘE, Maria:** 2007 *Obiceiuri tradiționale românești din Transilvania. Sărbători, credințe, rituri, mituri*, volumul III, Cluj – Napoca, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale.
- BOCȘE, Maria, MIHAIU, Ligia:** 2005 *Colinde străvechi de pe Valea Someșului*, Cluj – Napoca, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale.
- CARACOSTEA, Dumitru, BÎRLEA, Ovidiu:** 1971 *Problemele tipologiei folcloristice*, București, Editura Minerva.
- CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain:** 1993 *Dicționar de simboluri*, Vol. I-III, București, Editura Artemis.
- CHIRILĂ, Titel-Toader:** 2005 *Năruja – Inima Vrancei*, Focșani, Editura Terra.
- ELIADE, Mircea:** 1992 *Meșterul Manole, Studii de etnologie și mitologie*, Iași, Ed. Junimea.
- EVSEEV, Ivan:** 1998 *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord.
- ISPAS, Sabina:** 1987 *Flori dalbe de măr. Din poezia obiceiurilor de iarnă*, București, Editura Academiei R. S. R.
- FOCHI, Adrian:** 1976 *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, Editura Minerva.

GIURESCU, Constantin C., GIURESCU, Dinu C.: 1974 *Istoria românilor*, volumul I, București, Editura Științifică.

HERSENI, Traian: 1977 *Forme străvechi de cultură populară românească*, Cluj Napoca, Editura Dacia.

MOHANU, Constantin: 1975 *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*. București, Editura Minerva.

PAMFILE, Tudor: 1997 *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, București, Editura Saeculum

I.O.; PUCHIANU-MOȘOIU, Nicolae Gh.: 1998 *Colinde din Țara Bârsei*, Sibiu.

RUXĂNDOIU, Pavel: 1963 *Forme descriptive ale poeziei agrare*, în: *Analele Universității București, Seria Științe sociale*, XII, Nr. 28.

TALOȘ, Ion: 1962 *Meșterul Manole și variantele transilvănene*, *Revista de folclor*, Nr. 1-2, București.